

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова

**ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ГІМНАЗІЇ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 08-251М
групи
Спеціальності 014 Середня освіта
Спеціалізації 014.021 Англійська
мова і література
Освітня програма Середня освіта
(мова і література англійська)

Сикоза Анна Олексіївна

Керівник кандидат педагогічних наук,
доцент Воробйова Алла Вікторівна

Рецензент: Валуєва І.В. кандидат
філологічних наук, доцентка

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи використання візуалізації навчальної інформації на уроках англійської мови в гімназії	6
1.1. Використання візуалізації навчальної інформації як лінгводидактична проблема сучасної освіти.....	6
1.2. Психолого-педагогічні умови використання візуалізації на уроках англійської мови	15
РОЗДІЛ 2. Практичні механізми використання візуалізації навчальної інформації на уроках англійської мови в гімназії.....	19
2.1. Основи методики навчання візуалізації на уроках англійської мови в гімназії	19
2.2 Система завдань з використанням візуалізації навчальної інформації на уроках англійської мови в гімназії	30
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
ДОДАТКИ.....	51

ВСТУП

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімким розвитком технологій, які впливають на здатність людини отримувати знання та застосовувати їх у різних життєвих ситуаціях. Процес візуалізації навчального матеріалу виступає не лише результатом розвитку технологій, а й потребою швидко запам'ятовувати великий обсягу навчальної інформації учнями на уроках англійської мови в гімназії.

Починаючи з кінця минулого століття було проведено багато досліджень присвячених необхідності розвивати візуальне мислення учнів. Сьогодні досягненню цієї мети сприяють ефективні методи навчання, які забезпечують успішність учнів у цілому, роблять їх здатними до вирішення різноманітних завдань.

Питання візуалізації під час уроку англійської мови стає все більш актуальним, оскільки візуалізація навчального матеріалу дозволяє учням засвоювати матеріал, пізнати його на основі власного чуттєвого досвіду через сприйняття та інтерпретацію. Педагогічні стратегії, що використовують техніки візуалізації сприяють комунікації, розвивають критичне та візуальне мислення, забезпечує аналітичний підхід до вирішення проблем. Тому, **актуальність** теми не викликає сумнівів, адже візуалізація є вкрай продуктивним механізмом для забезпечення ефективного навчання учнів гімназії англійської мови.

Дані досліджень показують, що у гімназіях учні легше засвоюють інформацію на прикладі графіків, схем і таблиць. Схематична наочність, що розглядається у нашому дослідженні, є важливим аспектом ефективного навчання англійської мови. Ступінь вивченості та наукової

розробленості теми представлена низкою науково-педагогічних праць (А. Воробйова, М. Тихонова, О. Нагорна, В. Корець, О. Скрипка, А. Peggy, Р. Yenawine, Р. Danesi та ін.) як у галузі викладання загалом, так і у галузі викладання іноземних мов.

Метою дослідження є вивчення технологій візуалізації навчальної інформації на уроках англійської мови в гімназії.

Мета зумовила необхідність вирішення наступних **завдань**.

1. Розглянути особливості використання візуалізації навчальної інформації як лінгводидактичної проблеми сучасної освіти.
2. Дослідити психолого-педагогічні умови використання візуалізації на уроках англійської мови.
3. Описати основи методики навчання візуалізації на уроках англійської мови в гімназії.
4. Охарактеризувати умови підготовки візуально-грамотної особистості на уроках англійської мови в гімназії.
5. Визначити систему вправ з використанням візуалізації навчальної інформації на уроках англійської мови в гімназії.

Об'єкт дослідження – візуалізація навчальної інформації як лінгводидактична проблема сучасної освіти.

Предмет дослідження – використання технологій візуалізації навчальної інформації на уроках англійської мови в гімназії.

Методи дослідження: описовий метод, відбір та систематизація лінгвістичної, методичної та педагогічної літератури щодо проблеми використання візуалізації у навчанні англійської мови, аналіз та синтез, метод вибірки, порівняльний аналіз та узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в детальному аналізі застосування візуалізації у процесі вивчення англійської мови в гімназії.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих технологій та вправ з

візуалізації на заняттях з англійської мови в гімназії. Матеріали та результати дослідження також можуть бути використані при написанні лекцій та підготовці до спецкурсів з англійської мови. Розроблені у практичній частині випускної кваліфікаційної роботи схеми можна використовувати на уроках англійської мови у гімназіях.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційну роботу виконано на кафедрі англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова Херсонського державного університету в межах наукової теми ««Формування професійної компетентності майбутніх учителів та викладачів іноземних мов в умовах діджиталізації» (державна реєстрація № 0123U104064).

Результати дослідження було **апробовано** у вигляді доповіді («Технології візуалізації навчальної інформації на уроках англійської мови в школі») на XV Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Іноземні мови у сучасному комунікативному просторі», яка відбувалася у Херсонському національному технічному університеті 4–5 квітня 2024 року. За темою виступу опубліковано статтю.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Перший розділ відбиває теоретичні аспекти теми, другий розділ має практичну спрямованість. Список літератури, що використовується для підготовки роботи включає важливі праці, присвячені базовим і особливим питанням аналізованої теми.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ГІМНАЗІЇ

1.1. Використання візуалізації навчальної інформації як лінгводидактична проблема сучасної освіти

Візуалізація є ключовою технікою навчання англійської мови на сучасному етапі, адже вона набуває особливого значення у вирішенні завдань освіти. Сучасні тенденції розвитку інформаційних комп'ютерних технологій указують на необхідність використання різних методів, форм і засобів навчання за рахунок масштабного використання засобів візуалізації інформації.

Візуальна грамотність сьогодні є однією з найважливіших універсальних навичок, які потрібні людині в різних сферах діяльності. Людина з високим рівнем візуальної грамотності швидше засвоює матеріал, може його точніше пояснити, що у вік інформаційних технологій є значною конкурентною перевагою. Фахівці, які вміють «інтегрувати візуальні вміння та навички у професійну діяльність та повсякденне життя, мають набагато більше можливостей для комунікації» [3, с. 142].

На думку В. Мауер, найбільш ефективним є інтегрований підхід навчання мови, в якій одночасно використовуються ілюстрації та текст. Візуальний матеріал допомагає запам'ятовувати, «структурувати, служить стимулом та мотивом для роботи над різними мовними вміннями та навичками та може використовуватись на різних етапах навчального впливу (попередній, основний, заключний)» [5, с. 76]. Згідно з результатами експериментальних досліджень, наш мозок

обробляє візуальні образи швидше, ніж вербальний текст, при цьому візуальна інформація частіше фіксується у довготривалій пам'яті, ніж вербальна, що дозволяє підвищити ефективність вивчення мови. Невипадково багатьох дослідників залучали питання використання ілюстрацій, цифрових історій чи відео у процесі навчання англійської мови. Але лише останніми роками у зв'язку з практичною спрямованістю навчання та орієнтацією на принципи функціональної грамотності (дослідження PISA) у методиці ставиться завдання «не просто використовувати візуалізацію як допоміжний інструмент навчання предмету, а інтегрувати когнітивні та комунікативні вміння та навички з метою комплексного розвитку особистості. знаходить відображення у концепціях мультиграмотності» [7, с. 43].

Візуалізацію в сучасній освіті слід розглядати як ефективний інструмент розвитку та саморозвитку особистості. Потрібно говорити не просто про використання візуалізації, а про застосування «когнітивно-візуальних та комунікативно-візуальних технологій навчання, які допомагають студентам у комплексному розвитку їх умінь та навичок іншомовної комунікації та розвитку візуальної грамотності як здатності сприймати, розуміти та розуміти використовувати у спілкуванні візуальні образи» [6, с. 88].

Візуалізацією інформації вважають передачу текстової та числової інформації у вигляді діаграм, графіків, таблиць, схем, карт тощо. Візуалізація сприймається як «винесення розумових образів людини з її внутрішнього плану у зовнішній план з допомогою асоціативної проєкції» [1, с. 4]. Слід зазначити, що вчені розмежовують поняття «візуалізація інформації» та «візуалізація знань». Так, під «візуалізацією інформації» дослідники розуміють «графічне уявлення абстрактних даних, що дозволяє полегшити до них доступ. Під «візуалізацією знань» розуміють технологію, яка має на меті обмін знаннями на когнітивному рівні розумової діяльності людини» [7, с. 26]. Незважаючи на те, що

структура обох понять різна, підчас навчання англійської мови ці процеси мають бути ефективні на всіх етапах навчання. «Візуалізація інформації» у такому випадку – «це подання у доступній та стислій формі інформації про основні факти, реалії, події, що передаються засобами англійської мови, які знайомлять учня з іншомовним світом, його культурою тощо. В той час як «візуалізація знань» спирається на подання у зручній формі лексикограматичного мінімуму, фонетичних, комунікативних та соціокультурних знань» [4, с. 71].

У методиці викладання за допомогою візуальних форм засвоєння навчальної інформації є можливість «змінити характер навчання, а саме, поліпшити сприйняття, осмислення та узагальнення, уміння детально аналізувати інформацію» [12, с. 62].

Візуалізація навчальних матеріалів дозволяє:

- 1) «наочно показати взаємозв'язки різних явищ, понять;
- 2) викликати підвищений інтерес до вивчення англійської мови;
- 3) полегшити процес запам'ятовування та засвоєння інформації;
- 4) класифікувати отримані знання;
- 5) активізувати креативні процеси – здатність робити логічні висновки та проводити асоціації;
- 6) формувати та розвивати критичне та візуальне мислення;
- 7) покращити образне уявлення знань та навчальних дій» [16, с. 161].

Проблему візуалізації у сучасній педагогіці досліджували Б. ДеПортер та М. Хенакі (карти пам'яті в процесі навчання), Р. Харріс (творче мислення) та інші. Безпосередньо у галузі іноземних мов проблеми підвищення ефективності навчання вивчали такі зарубіжні методисти як П. Губеріна. Ч. Фріз, Р. Ладло, Г. Пальмер та інші. Сучасне освітнє середовище наполягає на особливій важливості візуалізації навчального матеріалу, хоча дидактичний принцип наочності давно став невід'ємним для навчального процесу.

Тему візуалізації у своїх наукових роботах розглядав бриганський психолог Т. Бозен. Вчений досліджував методика «Ментальна карта», в основі якої був покладено принцип асоціації [27, с. 7]. Т. Бозен був впевнений, що інтенсивне впровадження візуалізації у процес навчання сприяє накопиченню широкого спектру уваги учнів, їх мотивації в оволодінні мовою, що підвищує надійність засвоєння необхідної інформації та її тривале утримання у пам'яті.

Інструменти візуального мислення допомагають розуміти думки та відображати стосунки між ідеями. Це спосіб графічного уявлення ідей. Символи та знаки представлені словами. Вони абстрактні та зустрічаються частіше. Діаграми, схеми та таблиці – це одні з найпоширеніших інструментів візуалізації навчального матеріалу в рамках гуманітарної освіти. Вони часто зустрічаються у підручниках, але, як правило, є «не більше ніж картинками, що пропонують деякі несуттєві візуальні ефекти, оскільки мало уваги приділяється творчому епістемологічному проектуванню текстово-візуальних компонентів» [24, с.29]. Однак самостійне створення учнями схем, діаграм та таблиць дає можливість систематизувати та узагальнити знання. Крім того, їх використання дозволяє розвинути пізнавальні та творчі здібності учнів, що відповідає орієнтації концепції модернізації української освіти [25], оскільки дозволяє учнім вчитися володіти методами рішення проблем, досягати поставлених цілей та завдань, узгоджувати дії при роботі у парі чи групі, самостійно розвиватися.

Враховуючи специфіку навчання англійської мови, можна зазначити, що лише правильне комплексне поєднання вербальних методів навчання з невербальними (різні засоби візуалізації) дозволить підвищити ефективність засвоєння навчального матеріалу англійською мовою. На етапі навчання англійської мови використовують дуже багато засобів візуалізації, особливо на платформі інформаційних комп'ютерних технологій. Таким чином, застосування різних засобів

«візуалізації інформації» та «візуалізації знань» у процесі навчання сприяє ефективному засвоєнню навчального матеріалу і надає широкі можливості не тільки для знайомства з іншомовною культурою, а й створює сприятливі умови для формування та розвитку у легкій для сприйняття формі фонетичних, лексичних, граматичних та комунікативних знань, умінь та навичок.

Використання наочності як основний загальнодидактичний принцип і метод навчання ґрунтується на демонстрації конкретних предметів, процесів та явищ, надаючи більшу можливість для сприйняття, забезпечуючи логічність та переконливу ясність. Використовувати наочність може як викладач, «демонструючи конкретний предмет чи явище у процесі пояснення матеріалу, так і учень під час відповіді або доповіді» [18, с. 20].

Під час навчання робота з візуальним матеріалом може включати сприйняття, моделювання, обговорення образу (об'єкта, фігури, картинки), який може бути як елементом самої наочності, так і результатом реакції на запропоновану наочність у свідомості того, на кого наочність спрямована. Інакше кажучи, запропонована інформація осмислюється і представляється у певному образі: візуалізація в свою чергу забезпечує «згортання» розумових змістів у наочність як опору адекватних розумових і практичних дій.

Зазначимо, що у сучасній комунікації відбувається як постійна «гібридизація» жанрів спілкування, так й семіотичне злиття візуальної і вербальної інформації, де частка візуальної інформації постійно зростає. Причому навіть вербальний звичайний текст, знятий (сканований) цифровою камерою, перетворюється на електронний об'єкт, який «пересилається як звичайна картинка та перетворюється на візуальне повідомлення: малюнок, зображення, знаки, образ» [27, с. 79].

З візуалізацією інформаційного простору безпосередньо пов'язано спілкування та його зростаюча семіотизація, яка викликана, в першу

чергу, використанням цифрових засобів отримання, збору, подання, обробки та розповсюдження інформації різного роду та виду. Так, сучасні програмні засоби навігації в Інтернеті та подання інформації в ньому, а також у суміжних системах передачі інформації дедалі інтенсивніше використовують найрізноманітніші символи, позначення, значки, мітки, графічні об'єкти тощо. Такі семіотичні прийоми символізації інформації неминуче призводять до її візуалізації.

У зв'язку з цим цілком резонно припустити, що мислення учня може відрізнятися цілим комплексом характеристик, які виникли завдяки зростаючій візуалізації інформаційного простору та девербалізації сучасної комунікації. Звідси можна зазначити, що одним із пріоритетних напрямів у галузі освітніх методик стає візуалізація навчальної інформації різними засобами, у тому числі за допомогою комп'ютерних систем [26].

Існують мнемонічні методи візуалізації (розміщення слів-крючків, ключових фраз, ключових образів) та логічні (формули, кратні записи, міні-матриці, графічні опори). Виділяють також більш узагальнюючі методи: схеми, графіки, смислові моделі, фрейми, голографія, ментальні карти та інші.

Розглядаючи роботу, присвячену візуалізації навчального матеріалу американського вченого у галузі штучного інтелекту Л. Мінського, знаходимо метод створення фрейм-технології. Матеріал структурується певним чином у комірки, наповнені або не наповнені мінімальним описом сутності об'єкта чи ситуації. Фрейм – це змістовне ядро навчальної інформації, її структура, і навіть логіко-смисловий зв'язок як схеми. На думку дослідника саме «за допомогою фрейму реалізується принцип організації навчального матеріалу, за рахунок чого відбувається прискорення часу на його засвоєння» [29].

Показовою стала наукова робота Тоні Бьюзена – британського психолога, чия викладацька діяльність була спрямована на розуміння та

дослідження широких можливостей головного мозку та пам'яті. Вчений запропонував широко відому сьогодні методику «інтелект-карта» (або «карта розуму»). Така методика стала інструментом розвитку пам'яті і мислення, механізмом для кращого розуміння інформації та її засвоєння. В основі методики був покладений «принцип радіального мислення (що відноситься до асоціативних розумових процесів), де відправною точкою є центральний образ, від якого у всі напрямки розходяться лінії, що гілкуються та мають можливість нескінченного зростання і доповнення» [33, с. 31].

Ментальні графічні карти (Mind Maps) ефективно застосовують у навчальному процесі. Створення ментальних графічних карт здійснюється за простими, але беззаперечними базовими правилами: карта оформлюється та будується навколо центрального поняття або центральної ідеї. Центральне поняття має включати кольоровий образ. Кожне слово (малюнок) у ментальній графічній карті може стати центром асоціації. Основні теми та ідеї розходяться у вигляді гілок, вони повинні бути живими, ритмічними та емоційними. У ментальних картах використовують ключові слова – одне слово відповідає за одну гілку. Ментальні карти служать для конспектування, презентації, планування, проведення мозкового штурму, роботи з текстом, лекції.

Застосування ментальних графічних карт у навчальному процесі продемонструвало, що вони сприяють підвищенню розуміння, запам'ятовування, успішності. Вони допомагають відтворювати інформацію, навіть якщо читання та відтворення розірвані у часі, дозволяють встановити взаємозв'язок між частинами об'єкта, допомагають згортати інформацію та за необхідності розгортати, а також оцінювати з різних позицій, згадати деталі, пов'язані з ключовими моментами.

Таким чином, завдяки процесам візуалізації навчального матеріалу створюється нова форма освітнього середовища, що характеризується,

насамперед, розширенням можливостей візуальної пам'яті учнів, посиленням їхньої ролі у створенні візуального матеріалу, а також забезпеченням синтезу знань, культури, освіти та високих технологій через девербалізацію. Візуалізація допомагає у процесах сприйняття, моделювання та продукування навчальної інформації. Створення наочності, її правильне використання сприяють підвищенню мотивації та успішності учнів, поліпшують візуальне та критичне мислення.

1.2. Психолого-педагогічні умови використання візуалізації на уроках англійської мови

Ефективність процесу навчання через візуалізацію навчального матеріалу безпосередньо залежить від психологічних процесів, таких як мотивація, сприйняття, увага, мислення, уява. Використання техніки «візуалізації інформації» не може не впливати на характер перебігу цих процесів, тому що «збагачення чуттєвого досвіду в процесі сприйняття реальності є необхідною умовою розумового розвитку учня, а вихідним рівнем розумового та психічного розвитку індивіда є сенсорно-перцептивний рівень» [7, с. 18].

Сучасні засоби візуалізації покликані забезпечити створення системи для розвитку сенсорно-перцептивних здібностей учня, а також продемонструвати ті процеси та явища, які учень не може сприймати через обмеженість органів чуття. Образний (візуальний) матеріал копіює дійсність, служить наочною моделлю і подається з найбільшою доступністю для сприйняття. Розкриття образу, його розуміння значною мірою залежить від участі у сприйнятті різних аналізаторів. Отже, що більше аналізаторів бере участь у сприйнятті навчального матеріалу, то краще він засвоюється учнями на уроках мови.

Психологічна готовність до вивчення мови передбачає, що в учня відсутній страх, але є інтерес до навчальної діяльності. У разі

визначальну роль у формуванні готовності грає вчитель на уроках англійської мови. Сучасний вчитель за допомогою візуалізації пояснює систему дифтонгів, структуру видочасових форм англійського дієслова, вводить нову лексику, що є особливо актуальним на тому етапі, коли письмо та читання ще не освоєно учнями. Через вікові особливості дитини (гіперактивність, непосидючість), учням не завжди вдається «вловити» основну інформацію на слух. Для цього варто після важливої теми, яка вимагає вивчення протягом кількох уроків, записувати (візуалізувати) її, оформлювати наочно, просити учнів записати матеріал у зошит. Так, одним із способів ефективного освоєння матеріалу, що розвиває читацьку грамотність, є пошук та визначення ключових слів. Такий прийом дозволяє краще зрозуміти інформацію та відтворити її у стислій формі, наприклад, написати конспект (правила), тези, скласти план тексту. В результаті «не виникає передачі інформації «слово в слово», все змінюється та викладається іншими словами (загальнішими)» [31, с.56].

Психолого-педагогічною перевагою візуалізації виступає можливість більш ефективної реалізації особистісно-орієнтованого підходу у навчанні. Через інтерактивну наочність вчителю легше «зосередити увагу на вивченні психологічної атмосфери в класі та доборі правильних методів навчання на уроці» [3, с. 142]. У ситуації, коли засвоєння матеріалу проходить нерівномірно, доцільно підготувати кілька додаткових завдань, які можна дати успішним учням, а поки вони їх виконують, приділити час на засвоєння матеріалу та його опрацювання з учнями, яким потрібна додаткова підтримка.

Важливим аспектом візуалізації під час навчання англійської мови у гімназії є реалізація принципу навчання у контексті діалогу культур через використання автентичних матеріалів. Саме автентична наочність створює атмосферу реального іншомовного спілкування, допомагає учням відчувати себе учасниками англомовної культури. Таким чином, для

створення сприятливої атмосфери на уроці англійської мови та забезпечення ресурсного освітнього середовища необхідно враховувати психолого-педагогічні особливості іншомовної освіти.

Крім завдань, пов'язаних із вивченням мови, перед учителем стоїть питання про стимуляцію мотиваційного поля учнів, а також включення їх до освітньо-культурного середовища шляхом реалізації соціокультурного компонента. Порівняльний аналіз різних способів подання матеріалу призводить до висновку, що візуальні методи ефективніші в цьому сенсі, оскільки вони можуть надати інформацію у більш структурованій та систематизованій формі, що полегшує її розуміння та запам'ятовування.

Графічне уявлення допомагає візуалізувати і розуміти структуру і послідовність інформації. Це полегшує навчання і підвищує мотивацію. З підвищенням мотивації до навчання мислення стає більш гнучким, тому учень може перетворити мислення на критичне та творче. Такі особливості візуалізації забезпечують її соціокультурні та когнітивні функції. У «комунікативній функції візуалізація швидко стає провідним засобом масової комунікації, приймаючи на себе пов'язані з цим соціальні та регулятивні обов'язки» [14, с. 33].

Аналіз наукової літератури доводить, що візуалізація полегшує етапи аналізу та проектування, надаючи візуальну підтримку основним психологічним функціям процесу мислення. Сприймаючи зовнішні образи, учні «будують внутрішні уявлення, які також називаються візуалізаціями, ментальними образами чи візуальними сприйняттями» [21, с. 215]. Однак не слід сприймати візуалізацію спрощено, тому що вона включає когнітивні процеси усвідомлення та обробки інформації, її аналізу і синтезу, процесів створення асоціацій та продукування власного бачення. Сприйняття – це процес, у якому сенсорні стимуляції перетворюються на корисні переживання. Візуальне сприйняття має проходити через індивідуальне асоціативне психологічне узагальнення,

а не бути лише «збором інформації про конкретні особливості, об'єкти, події» [42, с. 79]. Отже, у процесі впровадження методів візуалізації навчання необхідно враховувати психологічні особливості діяльності усіх когнітивних механізмів.

Когнітивний розвиток дитини прогресує у зв'язку з просторовим пізнанням. Ранні просторові уявлення дитини мають топологічний характер. Приблизно у дванадцять років дитина здатна візуалізувати складні просторові поняття. У такому процесі важливо навчити створювати структуровані об'єкти. Так, Жан Піаже наголошував на ролі побудови схем у своїй класичній теорії психології розвитку. Існує ієрархія візуального навчання, що складається з трьох етапів візуального навчання: візуальне пізнання (або сприйняття візуального образу), візуальне провадження (або створення візуального об'єкта) та візуальне рішення (або розуміння мети візуального об'єкта) [25].

Доведено, що існує позитивна кореляція між успішністю учнів під час проходження тестів щодо просторових здібностей та їх успішністю у сфері основних освітніх програм [27]. Просторові здібності зазвичай можна визначити, як здатність візуалізувати, перетворювати, маніпулювати певербальною інформацією [22]. Просторові можливості можуть бути поліпшені при правильному навчанні. Увагу дослідників до такого роду просторових досліджень можна розглядати як один із основних факторів, що вплинули на роздуми дослідників про важливість формування ментальних образів.

Однак, якщо когнітивне навантаження (сукупність розумових дій, які відбуваються в короткочасній пам'яті відразу) і характер знань надто об'ємні для учнів, інформація не буде ефективною і це негативно позначиться на навчальному середовищі. Роль вчителя полягає в тому, щоб визначити правильний обсяг знань про навантаження таким чином, щоб він був орієнтований на учнів, щоб він був більш ефективним для учнів. Важливою частиною теорії когнітивного навантаження щодо

ефективності є те, наскільки добре знання можуть бути перенесені з короткочасної пам'яті у довготривалу [31].

Вивченням іноземних мов безпосередньо займається когнітивна лінгвістика. Ця наука розглядає взаємодію психології та лінгвістики, підкреслюючи «особливе значення об'єктів їх аналізу для психіки, свідомості, мови у мовленнєвій діяльності людини» [32]. Появою когнітивної лінгвістики завдячують Дж. Лакоффу та Х. Томпсону. Вчені стверджували, що «у центрі уваги когнітивної лінгвістики є мова як загальний когнітивний механізм, як когнітивний інструмент системи знаків, що грає роль у репрезентації (кодування) і трансформації інформації» [28, с. 15].

Теорія когнітивного навантаження має справу з когнітивними процесами і пов'язана з вивченням складних когнітивних завдань, що виникають у зв'язку з обсягом та взаємодією інформації. Взаємодія з довготривалою пам'яттю, дозволяє обробляти візуальну та слухову вербальну інформацію. Ці особливості когнітивної структури та «розміщення» у пам'яті довгострокових діаграм полегшують розв'язання задач, мають особливе значення в контексті навчального проектування. Можна навіть сказати, що однією із цілей навчального проектування є «підтримка учнів у створенні та автоматизації схем» [42, с. 14].

М. Денесі [27], М. Хокс [29] розробили принципи та стратегії проектування повідомлень на поведінковому вимірі навчання. Перший крок у розробці повідомлення матеріалу, що відображає принципи сприйняття полягає у забезпеченні попередньої уваги, яка залежить від впливу стимулів. Відносини між візуальними концепціями, когнітивними теоріями, сприйняттям та елементами візуальної грамотності можна проаналізувати з погляду освітніх технологій у галузі конструктивного проектування та процесу розробки візуального матеріалу відповідно.

Концепція сприйняття у психології та когнітивній лінгвістиці означає отримання, інтерпретацію, відбір та впорядкування сенсорної інформації [8]. Зорове сприйняття може відноситися до невеликого об'єкта або візуального середовища простору, в якому знаходяться об'єкти. Існує ефективна вибірковість стосовно змін у навколишньому середовищі з точки зору «визначення понять та образів, набутих індивідом в об'єктивному середовищі» [41, с. 14]. Однак така ситуація ускладнює сприйняття факторів, які залишаються незмінними у житті.

Інтеграція різних способів когнітивної візуалізації у навчанні орієнтує свідомість учнів на спосіб дії, чим забезпечує їх важливим інструментом пізнання, необхідним для постійної самоосвіти. Створення навчально-методичних посібників та розробок, що включають елементи когнітивної візуалізації, одне з невідкладних завдань сучасної лінгводидактики. Когнітивна візуалізація схожа з принципом наочності в навчанні, але має перевагу, будучи «не тільки ілюстрацією, а й способом пізнання та розвитку мислення, не так засобом навчання, як його продуктом» [40, с. 21]. Технологія когнітивної візуалізації сприяє вирішенню низки педагогічних завдань: мотивації до вивчення мов, формування можливості рефлексії

Таким чином, застосування когнітивного аспекту візуалізації у методиці викладання англійської мови, полягає у створенні когнітивної моделі переробки інформації, яка повною мірою відповідає пізнавальній діяльності учнів та завданням навчання у галузі активізації іншомовної комунікації. Аналіз психолого-педагогічних та дидактичних аспектів реалізації когнітивно-візуального підходу демонструє, що візуально-орієнтоване мислення учнів передбачає інтенсивне використання наочних засобів навчання, перехід від репродукції до креативності, творчості.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ГІМНАЗІЇ

2.1. Основи методики навчання візуалізації на уроках англійської мови в гімназії

Графічні методи візуалізації різноманітні та багатогранні: вони використовуються на різних етапах вивчення мови (введення мовного матеріалу, закріплення, повторення, систематизація, контроль та інші) у груповій, парній та спільній формах взаємодії. Розглянемо основні методики навчання візуалізації на уроках англійської мови в гімназії.

До більш відомих дидактичних стратегій відносять інфографіку – це візуальне подання різноманітної, часто щільної статистичної інформації. Інфографіка дає можливість учням гімназії набути навички організації власного інформаційного простору, знайти ефективні способи пошуку та перетворення інформації для вирішення поставлених навчальних завдань та самостійної пізнавальної діяльності. Інфографіка є особливим способом візуального подання інформації. В його основі лежить схематизація, що представляє собою «графічну організацію даних, що пов'язана з відображенням різних ідей та мислеформ у вигляді малюнка, схеми, таблиці чи діаграми» [10, с. 142].

Одним із типів інфографіки є ментальна карта (mind map). Ментальна карта – це техніка візуалізації мислення. Популяризатором

такої техніки виступив американський лектор Тоні Бьюзен, який займався питаннями інтенсифікації мислення. На його думку, використання ментальних карт «змушує активно працювати обидві півкулі мозку» [25, с. 43].

Переваги ментальних карт:

- «зручні у використанні,
- показують зв'язки між явищами, логіку мислення,
- сприяють кращому запам'ятовуванню інформації,
- збирають воедино велику кількість даних,
- розвивають креативність, мислення» [25, с. 43].

Вперше ментальні карти були популяризовані британським письменником-психологом та телеведучим Тоні Бікпенем наприкінці 60-х років. Вони були розроблені з метою допомогти учням ефективно робити нотатки, проводити мозковий штурм, вирішувати проблеми та планувати проекти. Будова ментальної карти ґрунтується на теорії променистого (асоціативного) мислення. Інформація на карті представлена у вигляді «центрального поняття, оточеного десятками, сотнями та навіть тисячами асоціацій» [15, с. 209]. Таке нелінійне відображення сукупності понять і зв'язків між ними є природним для людського мозку і розвиває його безмежні можливості, сприяючи вдосконаленню розуміння абстрактної лінгвістичної теорії. Ментальна карта може бути корисна для розвитку навичок письма, наукового мислення, переказу, виступати в ролі проекту або окремої індивідуальної чи групової справи. Роботу з ментальною картою можна розбити на кілька етапів створення, така діяльність не вимагає високого рівня знання мови. Отже, методику «ментальна карта» можна використовувати у різних за рівнем і ступенем підготовки класах гімназії, під час вивчення різних тем.

«Ментальна карта» є методом, за допомогою якого відбувається графічне вираження процесів сприйняття, інтерпретації та

запам'ятовування інформації. Крім того, ментальні карти є інструментом розвитку пам'яті та мислення. Такий метод використовують для запису, запам'ятовування та побудови асоціації та зв'язку, розміщення великого обсягу інформації. Схеми можуть бути використані для виконання наступних дій у навчальному процесі: «створення чи відтворення монологічного та діалогічного мовлення; вдосконалення навичок письмовій мові; розвиток лексичних та граматичних навичок; підвищення рівня фонових знань та формування соціокультурних компетенції» [14, с. 43]. Застосовуючи ментальні карти під час навчання англійської мови, викладач має можливість:

- 1) підвищити мотивацію учнів до вивчення англійської мови мови;
- 2) застосовувати різні форми навчальної роботи (індивідуальна, групова та колективна);
- 3) організовувати проєктну діяльність учнів;
- 4) розвивати в учнів мислення, пам'ять, а також творчі та інтелектуальні здібності

Ментальні карти сприяють формуванню лінгвістичної компетенції, що в стандартах основної освіти передбачає оволодіння новими мовними засобами відповідно до теми, ситуації мовного спілкування, а також розвиток навичок оперування мовними одиницями з комунікативною метою. Таким чином, методику інфографіка у цілому, а семи техніку «ментальна карта» можна застосовувати на кожному етапі навчання, змінюючи структуру, наповненість схеми та труднощі теми. Крім того, учні завжди можуть доповнити карти, створені на попередніх етапах навчання, отримавши банк карток з кожної пройдені теми.

Наступна ефективна методика візуалізації – мультимедійна презентація (з використанням програмних засобів). Така форма наочного оформлення зазвичай містить текстові матеріали, малюнки, слайди, фотографії, звукові ефекти, відео, анімаційні елементи. Головна її

відмінність від інших засобів подачі інформації – це специфічна насиченість контенту та інтерактивність. Мультимедійна презентація може бути підготовлена за допомогою таких комп'ютерних програм, як PowerPoint, Prezi та Keynote, Canva.

Використання мультимедійних презентацій є однією з основних вимог сучасного уроку. Вони є покращеною версією слайдів, оскільки комбінують зображення, анімацію та звук. На думку фахівців «одним із результатів навчання та виховання у гімназії має стати готовність учнів до оволодіння сучасними комп'ютерними технологіями та здатність актуалізувати отриману за їх допомогою інформацію для подальшої самоосвіти» [37, с. 34]. Інформаційні технології в освіті спрямовані на вирішення завдань підвищення ефективності та якості освіти. Мультимедіа виступає як засіб пізнання на різних уроках. Мультимедійні презентації здатні найефективніше активізувати і утримати увагу учнів, і можуть бути використані щодо всіх аспектів мови [13, с. 88] (див. Додаток А).

Надзвичайно ефективними у процесі візуалізації освіти стають діаграми та схеми (кластерна діаграма, технологія «фішбон», діаграма Венна, піраміда (див. Додаток Б, В, Г, Д)), робота над якими сприяє розвитку критичного мислення, збільшує відсоток успішного засвоєння матеріалу. Для створення діаграм та схем рекомендують використовувати наступні ресурси: Excel, Infogram, Sigma.js, Aristochart та інші.

Однією з ключових тенденцій сьогодні є інтенсифікація міжкультурної комунікації, що, у свою чергу, обумовлює «актуалізацію проблематики міжнаціонального спілкування» [14, с. 18] в різних галузях наукових досліджень. При вивченні англійської мови, спрямованої на ефективну міжкультурну комунікацію, мало опанувати лише комунікативну та власне лінгвістичну компетенції. Демонстрація відеоматеріалів як навчальних, документальних та художніх фільмів,

кліпів, відеозаписів телевізійних новин та дебатів дозволяє учням «аналізувати та інтерпретувати культуру мови, що вивчається, розвиваючи толерантність, естетичний смак та доброзичливе ставлення до інших культур» [14, с. 18]. У процесі обговорення відеофільму відбувається залучення учнів до культури мови через міжкультурну комунікацію. Відеофільми можуть виступати як засіб візуалізації навчального матеріалу на різних етапах уроків різної спрямованості [17].

Звернемось до технології «фішбон» (риб'я кістка або діаграма Ісікави) (див. Додаток В), що представляє метод візуалізації, спрямований на розвиток вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між об'єктом, що досліджується, і факторами, що впливають на нього. Графічно схема представлена у вигляді риби, де позначено тему, проблему або питання для аналізу. Верхні гілки («кістки») відображають ключові поняття теми та причини, що викликають проблему, а нижні гілки розкривають суть ключових понять або фактів, що підтверджують причини; хвіст охоплює висновки, узагальнення, відповіді поставлене питання. Робота з цим наочним структурованим елементом розвиває критичне мислення учнів, формує у них здатність піддавати поставлені питання всебічній перевірці, чітко оцінювати їх, бачити сильні і слабкі сторони, виявляти цінні ознаки та функції і т.і. Технологія «Фішбон» може бути використана на різних етапах навчання англійської мови. Найбільш ефективними є етапи узагальнення та систематизації отриманих знань [17].

Говорячи про створення на уроці в гімназії ментальних карт, слід окреслити, що основним способом їх створення є визначення центрального образу, праворуч за годинниковою стрілкою вишиковується ряд підтем, асоціативно пов'язаний з головним поняттям. Під час створення бажано використовувати червоний колір (високий ступінь сприйняття) та закінчувати зеленим або блакитним (низький ступінь сприйняття). Рекомендовано також застосовувати об'ємні

образи, насичуючи їх зображеннями або звуковими файлами. Ментальні карти можна створювати у спеціально розроблених програмах: SpiderScribe, Xmind, Mindomo, Wisemapping, iMindMap та інші.

Отже, структурні, схематизовані елементи візуалізації навчального матеріалу, що включають різні методики і техніки спрямовані на полегшення учням гімназії процесів сприйняття, моделювання, створення та узагальнення складного об'ємного матеріалу. Але, не тільки такі елементи, звичана наочність теж відіграє неабияку роль в активізації іншомовної діяльності на уроках англійської мови в гімназії.

Наочність у «навчанні сприяє тому, що в учнів, завдяки сприйняттю предметів і процесів навколишнього світу, формуються уявлення, що правильно відображають об'єктивну дійсність. Залежно від виду аналізатора розрізняють наступні види наочностей:

- 1) звукова наочність;
- 2) зорова наочність;
- 3) рухово-моторна наочність» [19, с. 62].

У практиці навчання англійської мови у гімназії застосовують комбінування різних видів наочності. Це залежить від поставлених цілей, виходячи з яких можна говорити про такі функції наочності:

- 1) «презентація мовного матеріалу (у зв'язному мовленні або в ізольованому вигляді);
- 2) уточнення знання мовного явища;
- 3) створення умов для природного використання мови як засобу навчання, для комунікативного користування мовним матеріалом в усному та письмовому мовленні» [19, с. 62].

Прикладом використання наочності на уроці англійської мови в гімназії, можуть бути схеми, таблиці, діаграми, малюнки, комікси, фотографії, відеоматеріали, що допомагають засвоїти граматичні теми, вивчити лексичний матеріал, повторити фонетичні правила. Використання візуальних елементів сприяє активізації усіх видів

мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письма, аудіювання). Так, дієвою є розроблена схема, що пояснює використання лексики на будь-яку тему (див. Додаток Д). Схематична наочність може бути використана для короткого переказу прочитаного тексту. Таким чином, використовуючи мінімум тексту, учень самостійно, а головне, своїми словами зможе переказати будь-який текст, при цьому, не втрачаючи логіки та ключових аспектів матеріалу (див. Додаток Д).

Ефективним з точки зору візуалізації аргументативного мовлення є прийом казуального ланцюга (схеми) (див. Додаток И). Теорія американського психолога ХХ століття Р. Келлі одержала назву принцип конфігурації (теорія каузальних схем). Сьогодні ця теорія використовується для подання аргументів, що підтверджують та спростовують твердження, розташовані на протилежній шкалі. Таким чином під час підготовки висловлювань учні враховують як кількість аргументів за і проти, так і їхню вагомість, значимість, незаперечність [24, с. 162].

Казуальну схему краще використовувати у класах гімназії з високим рівнем підготовки, оскільки під час роботи з такою технікою візуалізації учні активно використовують мовні засоби, що мають включати правильне формулювання припущень, доказових суджень, контраргументів [17]. Дана технологія підходить для спільної навчальної діяльності, яка сприяє розвитку в учнів здатності слухати та приймати думку кожного, підкріплювати ідеї аргументами, знаходити уточнюючу інформацію на тему (див. Додаток В).

Слід звернути увагу на дієвий метод візуалізації навчання – діаграму Венна (Додаток Г), що вперше з'явилася у книзі «Символічна логіка» англійського філософа логіка Джона Венна 1881 року. Метод спрямований на виявлення подібних та різних особливостей мовних явищ. Кожна група понять представлена окремим колом. Простір на перетині кіл заповнено інформацією та властивостями, загальними для

всіх розглянутих явищ. Завдання з використанням даної методики сприяють розвитку абстрактного мислення з акцентом на розумові операції порівняння та класифікації. Залежно від складності завдання, «діаграма Венна може застосовуватися в рамках технології розвитку критичного мислення» [12, с. 76].

Популярним прийомом візуалізації на уроках англійської мови стають Хмари тегів – Wordle (див. Додаток І). Такі хмари, створені з лексичних одиниць, об'єднаних однією темою, добре сприяють засвоєнню нового матеріалу, сприяють розвитку пошукових здібностей учнів, їхньої уваги та пам'яті. «Колір і розмір можуть використовуватися для позначення рівня важливості слова у хмарі, що допомагає учням ефективно засвоювати та зберігати важливі ідеї (наприклад, слова, виділені жирним шрифтом)» [18, с. 74].

Хмари слів можуть стати ідеальним доповненням будь-якої стратегії навчання на кожному етапі навчання. Робота над накопиченням словника відбувається протягом усього періоду навчання, отже, учні мають бути зацікавлені у засвоєнні нової лексики. На цю думку, хмари слів є одним із «найуспішніших інструментів навчання лексиці англійської мови, а на більш складних етапах навчання дозволяють розвинути всі види іншомовної діяльності» [13, с. 90].

Сервісом для створення з введеного тексту хмари слів є Wordle. Учні гімназії можуть самостійно створювати хмари слів на сайті www.wordle.net, де у спеціальне поле необхідно ввести текст, і програма згенерує хмару, відображаючи запропоновані слова. Використання Wordle є «корисним для учнів, які сприймають більшу частину інформації за допомогою зору (візуалів)» [13, с. 92]. Отже, застосування під час вивчення англійської мови в гімназії сервісу Wordle дозволяє підвищити інтерес до навчання, забезпечити якісне володіння усним мовленням, підвищити рівень мовної та мовленнєвої підготовки, сприяє формуванню та вдосконаленню лексичних навичок.

Наступним прийомом візуалізації є «кластер». Указаний прийом представляє технологію візуалізації для активізації критичного мислення, що дозволяє подати інформацію як зображення. Таким чином виокремлюються основні значимі смислові одиниці, зафіксовані як грона чи, наприклад, моделі планети з супутником (Додаток Ж). У центрі зазвичай розташовують основне поняття, від нього відгалужують смислові одиниці, а навколо них факти, що розширюють логічний ланцюжок. Кожне нове слово стає ядром, яке спричиняє подальші асоціації.

Кластери можуть стати «хорошим прийомом як на стадії сприйняття, рефлексії, так і під час створення стратегії уроку в цілому» [21, с. 46]. Кластери стають способом мотивації мисленнєвої діяльності до вивчення теми чи «формою систематизації інформації після проходження матеріалу» [21, с. 46]. Залежно від мети уроку учні здійснюють самостійну чи групову діяльність.

Метод візуалізації через «хронологію» (таймлайн) представляє підвид інфографіки, що є вертикальною або горизонтальною лінією, на якій помічені елементи. Таймлайн може включати заголовок з поясненням теми, позначки з датами і зображенням. Таймлайн використовують як створення тимчасової шкали для створення лінійного уявлення про події, зміст тексту, граматичного правила та інш. Таймлайн допомагає учням бачити причинно-наслідкові зв'язки між подіями в тексті, сприяє розвитку навичок роботи з інформацією, дозволяє узагальнити дані для кращого сприйняття та подальшої інтерпретації теми. Таймлайн використовують для вивчення нової теми в групі за наявності контекстних підказок. Такими темами зазвичай стають вивчення біографій, дослідження подій, аналіз ситуацій. Для аналізу ситуацій використовують готовий варіант таймлайна без пояснень чи важливих фактів. Учні самостійно мають проаналізувати навчальний матеріал і заповнити пропуски. Таймлайни, встановлені для

проектної діяльності, допомагають учасникам виокремлювати етапи реалізації проєкту, терміни його закінчення [21, с. 46] (див. Додаток).

Розглянемо синквейн (див. Додаток І) як ефективний метод візуалізації навчального матеріалу на уроках англійської мови в гімназії. Вперше дидактичний синквейн з'явився у практиці американської школи, але саме слово походить від французького «п'ять». Синквейн це «перифований вірш», що складається з п'яти рядків, що будуються по особливому.

Перший рядок – це тема синквейну, яка містить одне слово, що означає об'єкт чи предмет. Другий рядок – два слова, які дадуть «опис ознак і властивостей обраного в синквейні предмета або об'єкта. Третій рядок три дієслова або дієприслівник, що описують характерні дії об'єкта. Четвертий рядок – фраза з чотирьох слів, яка виражає особисте ставлення до описуваного предмета або об'єкта. П'ятий рядок лише одне слово, що характеризує суть предмета або об'єкта. Синквейн можна використовувати різних етапах уроку. Наприклад, для постановки теми уроку та якості домашнього завдання для первинного закріплення пройденого матеріалу з подальшим використанням для виходу в говоріння або написання есе» [18, с. 99].

Потужним інструментом стимуляції групової роботи є скрайбінг (див. Додаток К). Це синхронний візуальний переклад мови через образи. Скрайбінг називають англійською «graphic recording», що означає «графічний запис». Скрайбінг стає ефективним прийомом візуалізації через те, що поєднує у собі творче самовираження та енергію командної взаємодії учнів. Скрайбінг активізує роботу «правої та лівої півкулі, логіки та творчості, невербального та вербального мислення» [8, с. 12]. Так як технологія скрайбінгу включає вербальну і візуальну інформацію, її починають застосовувати на уроках англійської мови вже на етапі розвинутого мовлення.

Техніка візуалізації «кросенс» відповідає освітнім стандартам сучасного покоління та спрямована на «формування комунікативної компетентності у спілкуванні та співпраці з однолітками, дорослими в процесі освітньої, навчально-дослідницької, творчої та інших видів діяльності» [8, с. 13]. Нове знання та вміння формується на основі власного досвіду, досвіду однолітків та дорослих. Кроссенс – це головоломка, завдання, що складається із зображень. Його пропонують з метою пояснення, складання оповідання з асоціативного ланцюжка. Залежно від рівня складності кроссенсу (базове пояснення та глибинний розгадка) його можна застосовувати на різних етапах навчання [8, с. 14]. Залежно від цілей, що стоять перед вчителем, кроссенс можна застосовувати для перевірки домашнього завдання, організації групової роботи, постановки теми чи мети уроку, пошуку проблеми, закріплення та узагальнення навчального матеріалу тощо (див. Додаток Л).

Отже, проаналізувавши ефективність та місце прийомів візуалізації на уроках англійської мови в гімназії, можна зробити висновок, що всі вони відіграють особливу роль у розвитку іншомовної компетентності. Наочність моделює світ іншомовного середовища у процесі навчальної комунікації, створює ситуації, схожі на ситуації реальної дійсності.

Узагальнюючи аналіз педагогічних стратегій візуалізації, слід констатувати, що декодування мовної інформації сприяє ефективному формуванню та розвитку мовних і комунікативних умінь учнів. Методи і прийоми візуалізації мають великий потенціал у вдосконаленні пізнавальних процесів учнів гімназії. Таким чином, включення засобів візуалізації у процес навчання сприяє систематичним осмисленим діям учнів через використання мовного матеріалу, що однозначно підвищує їх мотивацію та пізнавальну ініціативу.

2.2 Система завдань з використанням візуалізації навчальної інформації на уроках англійської мови в гімназії

Розглянемо систему завдань з використанням візуалізації навчальної інформації на уроках англійської мови в гімназії. Ми пропонуємо три приклади завдань, які мають стати звичними під час роботи над кожною темою на уроках англійської мови. Серед таких завдань ми виділяємо наступні: робота з ментальними картами, завдання за технікою «Фішбон», візуалізація через прийом «хмари слів».

Першим типом завдань є робота з ментальними картами. Початковим етапом є актуалізація знань. Для активізації вивчення лексичних одиниць варто почати урок з написання слова у центрі дошки, що є основним центральним поняттям теми (наприклад, «Сім'я»). Далі поетапно проходить обговорення та додавання лексичних і візуальних елементів теми. Наприклад, відповідаючи на питання загальної теми («хто мої батьки», «де ми живемо»), учні з'єднують з центром нові лінії, поповнюють ментальну карту новим лексичним матеріалом, збільшують кількість можливих висловлювань, ключових слів, підтем для обговорення.

Якщо учні практикували оформлення ментальних карт раніше, вони можуть вдосконалювати формат. Будь-який початок роботи з ментальною картою вимагає інструкцій та рекомендації учителя, тому кінцевий варіант спроектованої моделі учителя має бути запорокую системності, структурованості і закінченості роботи з ментальною картою на уроці англійської мови. Підготовлений зразок вчителя може бути додатковим елементом методики для подальшого порівняння, аналізу, обговорення переваг та недоліків кожної наступної моделі. Стратегічною задачею вчителя є демонстрація учням гімназії потенціалу ментальних карт для подальшого створення проєктів, оформлення презентацій, участі у мозкових штурмах, написання творів, есеїв. Учні,

для яких виникає бар'єр у написанні творів, можуть використовувати ментальні картки для написання логічно правильного твору. Застосовуючи ментальні карти, можна легко знайти потрібні ідеї для розвитку теми. Також такий вид роботи над візуалізацією майбутнього твору дає можливість добирати аргументи, докази, цитати, крилаті вирази та іншу інформацію з різних джерел, що наочно структурує подальше створення різного роду мовленнєвих матеріалів.

Особливою цінністю завдань, пов'язаних з роботою над ментальними картами, є первинне закріплення нового знання та поступове перенесення його до системи знань. Саме на цьому етапі виникає унікальна можливість спростити важке завдання, запам'ятати необхідний об'єм лексичного матеріалу за допомогою ментальних карт

Робота з ментальними картами не повинна закінчуватись на етапі введення нової лексики. Через кілька уроків настає час, щоб зробити швидкий огляд того, що вже вивчили, щоб поглибити розуміння учнями матеріалу та допомогти їм запам'ятати його надовго. З цією метою ідеально підходить створення «ментальної карти змін». Так, на початку уроку можна попросити учнів відкрити нову ментальну карту та дати час для її заповнення. Структура карти не має значення. Натомість учні повинні зробити своєрідний добір понять, лексичних одиниць з теми, щоб дозволити думкам текти вільно і просто записувати все, що вони можуть згадати. Через п'ять хвилин потрібно спроектувати на екран власну версію ментальної карти. Учитель також може підготувати, щоб створити карту прямо на очах учнів. Далі вчитель просить учнів зробити порівняльний аналіз, додаючи ті елементи, які вони, можливо, не врахували, щоб вони відповідали вашій структурі. Щоб завершити цю вправу, учитель пояснює учням, які нові лексичні одиниці було розглянуто раніше і які додаються у зв'язку з розширенням теми.

Пошук найкращого способу викладати граматику завжди був у центрі уваги та вважається проблемою для вчителів. Граматика дуже

важлива у вивченні мови. Коли учні добре засвоюють структуру англійської мови, вони можуть правильно побудувати пропозиції та ефективно спілкуватися. Вивчення граматики може бути проблематичним для деяких учнів, тому багато дослідників пропонують різні методи навчання, включаючи ментальні карти [3]. Ментальні карти можна використовувати різних етапах уроку. Наприклад, і якість виправлення при поданні нового уроку за допомогою вправ, таких як «fill the blanks on the map», «create a mental map about....» та наприкінці уроку як резюме або рефлексію. Їх можна використовувати з часом, частинами мови, прийменниками, дієсловами, іменниками, прикметниками та всіма аспектами граматики. У додатку показаний приклад розпочатої ментальної карти Past Simple. (див. Додаток O)

Так, на уроці англійської мови на тему «Animals» можна використовувати інфографіку зображення тварин. Наприклад, за допомогою зображення «тигра», можна вивчати слова, пов'язані з тваринами, такі як очі, хребет, лапи, теплокровні або холонокровність, вуса, хвіст і багато інших (див. Додаток П).

Ментальна карта, намальована від руки, допоможе узагальнити схеми утворення Passive voice: to be (в теперішньому, минулому, майбутньому часі – Present, Past, Future) + дієслово у третій формі (Participle II). Крім того, наводяться формули з модальними дієсловами (can, must, should + інфінітив дієслова без частинки 'to') і структура 'have something done' (де щоразу змінюється тільки дієслово have – ставиться в Simple, Continuous, Perfect, а третя форма дієслова залишається незмінною). Користуючись наведеними формулами як опорами, учні усвідомлено складають багато однотипних речень, самотійно змінюючи дієслівні форми залежно від покажчиків часу, що вживаються в реченні (now, already, usually, since, etc.).

Групові завдання із застосуванням ментальних карт повинні заохочувати до співпраці між учнями. Дуже часто учитель стикається із

ситуацією, коли один або два учні активно працюють над створенням нового презентаційного продукту, а інші, на жаль, просто байдикують. Групове ментальне картування може це змінити. Такий інструмент «дозволяє кільком учням одночасно працювати над ментальною картою, кожен може легко додавати свої власні матеріали у карту, де б вони не були» [3, с. 14].

За нашими спостереженнями найбільш захопливим для учнів стає пошук зображень, що необхідно внести до ментальної карти. Учні пропонують вже підготовлені ментальні карти з певної теми, завдання учнів – знайти зображення, «візуально оживити» ментальну карту. Для такого на перший погляд легкого завдання необхідно провести чіткий інструктаж щодо добору ілюстративного матеріалу. Учні мають пам'ятати про три критерії вибору візуального матеріалу, а саме: 1) візуальний елемент має бути логічним, відповідати змісту вербального матеріалу; 2) ілюстрація повинна відповідати етичним і моральним нормам, прийнятим у суспільстві; 3) візуалізація має бути естетично коректною, виразною, тобто такою, що зупиняє погляд.

Наступним типом завдань з застосуванням ментальних карт є завдання відображення розуміння прочитаного на карті. Ведення нотаток, запис їх у ментальній карті під час читання складного тексту може допомогти учням розбити інформацію на більш просту, виділити логічні фрагменти.

Учні можуть записувати думки, що виникають під час читання, можуть візуалізувати зв'язки між окремими аргументами та фактами, наданими у тексті. Типовий шаблон розуміння прочитаного може включати розділи, де обговорюються головні герої, теми, мотиви, сюжетні лінії, містити довідкову інформацію про книгу та автора. Звичайно, такий самий принцип можна використати, щоб допомогти учням зрозуміти складне відео, документальний фільм чи п'єсу. По завершенні учні зазвичай обговорюють створені ментальні карти у

групі. У результаті навчання за допомогою ментальних карт в учнів має бути сформована «іншомовна комунікативна компетенція, необхідна для успішної соціалізації та самореалізації як інструменту міжкультурного спілкування в сучасному полікультурному світі» [3, с. 15].

Ментальну карту можна використовувати для відображення відносин між персонажами чи місцями історії. Такий прийом також можна застосовувати для покращення розуміння прочитаного, або попросити учнів заповнити карту як повторення у підсумкових завданнях. Крім того, ментальна карта допомагає учителю пояснювати чи подавати новий матеріал (див. Додаток М).

Враховуючи, що розмовна мова обмежена всередині класу, не всі учні здатні до спілкування і не завжди завдання навчання пов'язані зі спілкуванням. Вчителям доводиться знаходити педагогічні стратегії, виходячи із віку учнів та володіння мовою. Але вивчення іноземної мови має забезпечити формування та вдосконалення «комунікативної іншомовної компетенції, необхідної для успішної соціалізації та самореалізації» [3, с. 16]. Наприклад, під час мозкового штурму для мовленнєвого завдання учням видаються порожні карти. Учні можуть додати пояснення до кожної гілки. Таким чином, учні створюють асоціації, перш ніж говорити. Ментальна карта стає корисною для подолання бар'єрів у мовленні, адже достатня візуалізація, опорні слова дають впевненість у формуванні і розвитку висловлювання іноземною мовою.

Не менш важливим етапом також виступає рефлексія діяльності з ментальними картами. На цьому етапі варто запропонувати учням скласти власну ментальну карту самостійно. Учитель, який зможе зацікавити учнів роботою з ментальними картами, має можливість оцінити успішність учня, поставивши перед ним завдання створити власну ментальну карту у якості домашнього завдання.

Отже, використання візуалізації навчального матеріалу під час створення ментальної карти, що включає зображення структури, добір ілюстрацій, кольорів, символів тощо допомагає учням встановлювати зв'язки та асоціації. Підсумком є акомодация, пов'язана з критичним мисленням, тобто процес узагальнення отриманих знань. Ментальні карти забезпечують механізм візуального навчання, який допоможе учням розпізнати відносини, які вони можуть пропустити у діяльності більш лінійного типу.

Наступним типом завдання є завдання, побудовані з використанням техніки «Фішбон». Завдяки вказаній техніці учні навчаються працювати в парі і оцінювати реальність, візуалізуючи причинно-наслідкові зв'язки. Техніку «Фішбон» ефективно використовувати для тлумачення прочитаного тексту та формування власної позиції учнів. Наприклад, на уроці з англійської мови можна використовувати такий прийом, працюючи над темою «Родина. Стосунки у родині». Створення структурованої системи через візуалізацію включатиме обов'язкові компоненти. У хвості зображеної риби учні вписують проблеми, що виникають в сім'ї. У ребрах – причини, що призвели до конфлікту, у голові мають бути виокремлені висновки для знаходження можливих варіантів рішення конфлікту.

Шляхом аналізу складеної схеми, використовуючи скелет риби як опорну таблицю для побудови висловлювання, учні синтезують висновок і створюють діалог чи монолог на тему. Вказана техніка може також слугувати основою для презентації, проєктів. Провокативна візуалізація у техніці «Фішбон» може стати дієвим приводом для проведення дискусії, диспуту, круглого столу тощо. Приклад техніки «Фішбон» наданий нами у додатку II.

На уроках розвитку іншомовного спілкування у гімназії доречно використовувати третій тип завдань – хмара слів. Розглянемо методіку роботи над таким завданням з візуалізації навчального матеріалу. Така

технологія підходить для підготовки вивчення певної теми, перегляду або аналізу тексту. Під час пошуку більш глибокого сенсу у змісті тексту, хмара слів може перетворитись на більш фундаментальну техніку, яка стає важливим академічним інструментом, що навчить учнів систематизації текстового матеріалу.

Основою складання хмари слів є підбір ключових слів та поєднань за певною темою. Таким чином відбувається запам'ятовування слів, встановлення асоціативних та логічних зв'язків. Завдання, які представлені учням у такому незвичайному вигляді, чудово мотивують їх до навчальної діяльності. Організувати роботу над хмарою слід фронтально, індивідуально та за групами. Цей прийом застосовують на різних етапах навчального заняття.

1. Введення у тему. Під час вивчення теми «Family» учні самі роблять припущення про тему навчального заняття, ставлять цілі. «Look at these words and phrases and guess the topic of our lesson».

2. Актуалізація наявних знань. Працюючи над лексичною стороною мови створюю хмару слів із ключових слів різних тематичних груп. You should make sentences from the words suggested in the cloud, find words in certain grammatical tenses. Наприклад, при повторенні граматичного матеріалу на тему «Present Simple, Present Continuous» учням можна запропонувати знайти у хмарі слів індикатори кожного часу, слова із закінченням та допоміжні дієслова цих часів та скласти речення, використовуючи ці слова. Find in the word cloud the indicators of each tense, words with endings and auxiliary verbs of these tenses and make sentences using these words. При систематизації та закріпленні мовного матеріалу можна запропонувати учням зробити хмари слів по темі як домашнє завдання. При роботі з текстом на передтекстовому етапі показати хмару слів, складену зі слів, взятих із незнайомого тексту, і попросити здогадатися про зміст; на післятекстовому етапі цей прийом також дуже ефективний. Наприклад, прийом «Хмара слів» може

виступати як опора для складання переказу, заповнення пропусків у вивченому тексті. У Додатку Н представлений приклад хмари слів на тему «Food and drinks». Цей приклад виконано після прочитання тексту (див. Додаток Н). Для актуалізації та відкриття знань темі «Транспорт» можна також використовувати «Хмара слів». Учні можуть створити його в класі або вдома і уявити, як проектне завдання [16, с. 47]

Таким чином, використання прийому «Хмара слів» сприяє формуванню позитивної мотивації учнів на уроках з англійської мови, розвитку пізнавальної активності учнів на навчальному занятті, сприяє ефективному запам'ятовуванню навчального матеріалу, дозволяє урізноманітнити навчальний процес, зробити його привабливішим, тим самим підвищивши ефективність навчання.

Для роботи з інформацією в хронологічній послідовності на навчальних заняттях можна застосовувати прийом «Стрічка часу». Стрічка часу є вертикальною або горизонтальною лінією, на якій учні відзначають за часом різні елементи. Вона включає заголовок та підзаголовок з поясненням того, якій темі присвячена, позначки з датами та зображеннями. Наприклад, на етапі повторення та закріплення теми «Обов'язки по дому» учні розподіляють свої обов'язки щодня тижня на стрічці часу, тим самим ще раз закріпивши вивчені лексичні одиниці (You should divide your responsibilities for the week on the timeline). Цей прийом можна використовувати на післятекстовому етапі під час перевірки розуміння прочитаного чи прослуханого. Учні відтворюють події тексту в хронологічній послідовності, або записують події на окремі листочки, щоб їх можна було скласти в одну тимчасову стрічку (Reproduce the events of the text in chronological order, or record the events on separate sheets of paper so that they can be compiled into a single timeline). Учнів потрібно попросити індивідуально або у групі розкласти листочки у правильному порядку, дозволяючи

використовувати підручники, якщо учням потрібна допомога.

Таким чином, даний прийом візуалізації навчальної інформації підвищує рівень зацікавленості

Інфографіка це не просто цифри та зображення, а розповідь та передача гарної інформації простим та ефективним способом. Інфографіка успішно застосовується як домашнє завдання за прочитаним текстом. Учні працюють з лексикою тексту, оформлюють плакат, переносячи проблему тексту чи знаходять нові факти. Інфографіка особливо цікава учням під час роботи текстами культурологічного чи соціального змісту. Одним із найскладніших комунікативних аспектів мови є письмо. Для учнів письмо завжди було проблемою, оскільки це складна навичка. Його труднощі у тому, що він охоплює різні аспекти мови. Крім того, учням потрібен час, щоб обміркувати ідеї і поєднати ці ідеї разом, щоб створити хороший текст. Зазвичай використовується лінійна модель ідей. Таким чином, учням важко систематизувати ідеї, особливо коли їх забагато.

Таким чином, нами виокремлено та запропоновано групу завдань, які, на нашу думку, є необхідним інструментом методики викладання англійської мови в гімназії. Серед завдань, які потрібно практикувати на кожному уроці мови, нами виділено: ментальні карти, технологію «Фішбон», візуалізацію через «хмари слів». Такий набір завдань покращить сприйняття, усвідомлення та запам'ятовування іншомовної лексики, забезпечить основу для моделювання та створення власних висловлювань учнів, стимулює їх для оформлення якісних презентацій, проєктів англійською.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження та практичне застосування засобів візуалізації дозволили зробити такі висновки: принцип наочності є провідним принципом навчання, що пояснюється пропускнуою спроможністю інформації органів зору; засоби наочності можуть використовуватися на різних етапах навчального процесу; використання наочності у навчальному процесі впливає на ефективність засвоєння навчальної інформації, що мобілізує психічну активність учнів; візуалізація дидактичних об'єктів сприяє засвоєнню нової інформації, активізації креативних процесів, підвищенню зацікавленості у вивченні англійської мови. Візуалізація навчального матеріалу під час уроків англійської необхідна, оскільки вона розвиває зорову пам'ять, просторову уяву, робить навчання свідомим.

Візуалізація навчального матеріалу на уроках англійської мови за допомогою сучасних засобів дозволяє: підвищити мотивацію у її вивченні; розширити обсяг інформації, що запам'ятовується; систематизувати отримані знання; активізувати навчальну та пізнавальну діяльність; формувати та розвивати критичне та візуальне мислення. Застосування візуальних технік у навчанні дозволяє вирішувати різні розвиваючі завдання: розвиток спостережливості, зорової пам'яті, образного мислення, а також здатностей швидкого прийняття рішень.

Застосування засобів наочності корисно для створення в учнів образних абстрактних уявлень, розвитку когнітивної активності учнів,

що підвищує інтерес до вивчення англійської мови, збільшує кількість матеріалу, що вивчається, розвиває логічне мислення, полегшує весь процес вивчення мови. Візуалізація передбачає постійну когнітивну діяльність учнів, основу якої складає аналіз і синтез. Наочність допомагає учню гімназії оперативно використовувати вивчені ідіоми та речення, впливає на формування граматичних навичок та їх використання в мовленні.

Візуалізація як когнітивна графіка вирішує проблему перетворення вихідної форми навчального матеріалу на наочно-символічну, що дозволяє інтенсифікувати та оптимізувати навчальний процес. Візуалізація сприяє розвитку комунікативної, лінгвістичної та соціокультурної компетенції, що має на увазі не просто діалог на рівні індивідумів, а здатність до ведення діалогу культур. Крім цього, вона є інструментом розвитку навчально-пізнавальних та інформаційних компетенцій, для яких потрібні сучасні технології організації навчально-виховного процесу. У контексті візуального сприйняття займає важливе місце теорія когнітивного навантаження, що сприяє візуальному навчанню, метою якого є створення умов для більш структурованого, зрозумілішого та ефективного навчання. Застосовуючи сучасні технології візуалізації навчального матеріалу, вчитель стимулює розумову діяльність учнів. Зоровий образ створює передумови розвитку лівої напівкулі (текстове мислення), правої напівкулі (візуальне мислення), психічних процесів. В результаті відбувається підвищення успішності та мотивації (що передбачає кратність, образність, фрагментарність, часту зміну діяльності), адже навчання побудовано на особистому інтересі, рефлексії та самооцінці.

У сучасній методиці існує велика кількість технік візуалізації: прості схеми та таблиці, мультимедійні презентації, інноваційні інфографіки, ментальні карти, діаграма Венна, фішбон, скрайбінг, кластер та інші. Сучасні техніки візуалізації навчального матеріалу

відповідають принципам та вимогам особистісно-орієнтованого навчання, активним та інтерактивним методам, принципам навчання, систематичності, наочності, науковості та доступності.

Результати дослідження показали, що кожна техніка візуалізації може бути ефективним інструментом для формування та розвитку навичок говоріння та аудіювання, читання та письма, а також лексичних та граматичних навичок. Впровадження технік візуалізації в навчальну діяльність учня гімназії визначається сучасними тенденціями освіти як найбільш прийнятний і ефективний спосіб сприйняття, розуміння, обробки та запам'ятовування інформації.

Запропонована система прав з використанням візуалізації навчальної інформації на уроках англійської мови в гімназії включає використання ментальних карт, технології «Фішбон», візуалізацію через «хмари слів». Візуалізація навчального матеріалу під час вивчення англійської мови в гімназії дозволяє візуалізувати кожен етап навчання, дає можливість створити банк знань та збільшувати його за допомогою додавання нових матеріалів, розвиває критичне та творче мислення, підвищує мотивацію і, як наслідок, успішність, допомагає інтегрувати нові знання. Візуалізація підкреслює навички аналізу, вчить учнів розуміти, дотримуватись чи створювати логічні аргументи, виробляти відповідь, усувати неправильні шляхи та фокусуватися на правильному.

REFERENCES

1. Ананьян Е. Дидиктичні можливості інфографіки на уроці англійської мови. Актуальні питання гуманітарних наук, 2023
2. Апалат Г. П. Використання відеоматеріалів на уроці англійської мови. *Foreign language in professional training of specialists: issues and strategies*, 2020, 145.
3. Баландіна Н. Ф. Навчальний текст як засіб породження нових смислів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2017. Випуск 58. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. С. 14–19.
4. Воробйова А.В. Базові аспекти методики навчання візуалізації. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 88. С. 79–84 DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.88.14>, URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2023/88/14.pdf>
5. Воробйова А.В. Особливості навчання основам риторичної візуалізації у ЗВО. Мат-ли Міжн. науково-практич. конф. «Пріоритетні напрями філологічних, лінгводидактичних і соціальнокомунікаційних досліджень». Херсон, 2022. С. 88-90.
6. Гаврилюк Н. Візуальний образ як текст. Слово і Час. 2015. №4 с. 49–56
7. Грязна С. В. Використання засобів електронної візуалізації даних у формуванні англомовної лексичної компетентності учнів старшої школи. Традиційні та інноваційні підходи у сфері сучасних

педагогічних досліджень: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 16 березня 2020 року). Київ: Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020.–302 с., 2020, 116.

8. Гусак В. Ю. Новітні технології навчання іноземним мовам–метод “mind map”, як спосіб підвищення ефективності навчання. Мови та літератури у полікультурному суспільстві: Матеріали, 2019, 21.

9. Друшляк М.Г. Словник «візуальної» освіти: графічна компетентність і візуальна компетентність. Фізикоматематична освіта. 2019. Випуск 3(21). С. 59–65.

10. Касьян, О. Візуалізація як засіб активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм, 142-150.

11. Корець В. Використання візуального путівника на уроках англійської мови в початковій школі, як засобу формування продуктивних вмінь молодших школярів. І міжнародної науково-практичної конференції «актуальні проблеми розвитку творчої особистості майбутнього педагога в контексті інтеграції України до єдиного європейського і світового освітнього простору», 2021, 100.

12. Лобачова І. Майндмеппінг як інструмент візуалізації і систематизації іншомовного матеріалу на уроках англійської мови. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти, 2024, 21: 76-86.

13. Нагорна О. Шляхи використання методики сторітеллінгу на уроках англійської мови. Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства: збірн. наук. праць., 2020, 2: 88-93.

14. Салюк Б. Інфографіка і mind map як засоби формування граматичної компетентності учнів. Збірник тез доповідей. ІІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Іноземна мова у професійній підготовці спеціалістів: проблеми та стратегії» Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. 271 с.

15. Скрипка О. Ю. Петрусь О. В. Інфографіка як засіб візуалізації навчання англійської мови в нуш. 2023.
16. Тихонова М. Освоєння нової лексики професійного спрямування на заняттях з англійської мови за допомогою мнемотехніки. Актуальні питання гуманітарних наук, 2023,
17. Albers P. Visual Discourse Analysis. New Methods of Literacy Research. 2013. Routledge Pages 14 eBook URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Visual_Discourse_Analysis.pdf
18. Aljawharah A. Aziz Alfuhayd. Verbal and Visual Arts Engagement in University Classroom. Journal of language, literature and culture. 2021, VOL. 68, NO. 2, 84 –100. DOI: <https://doi.org/10.1080/20512856.2021.1938955>
19. Anderson O., Kardia S., Gupta K., August E. Are we teaching our students visual communication? Evaluation of writing assignments in public health. Journal of Visual Communication in Medicine. 43:1. 2020. p. 62 – 65. DOI: 10.1080/17453054.2019.1698943
20. Anderson O., Kardia S., Gupta K., E. August. Are we teaching our students visual communication? Evaluation of writing assignments in public health, Journal of Visual Communication in Medicine. 2020. 43:1. 62–65.
21. Arnheim R. Visual Thinking. Paperback – Deluxe Edition, 2004. 234p.
22. Barthes R. Rhetoric of the Image. In: Evans, J. and Hall, S. (eds.) Visual Culture: A Reader. 1999. London: SAGE Publications Ltd. pp. 33–40.
23. Berger J. Ways of Seeing. London, England: British Broadcasting Corporation and Penguin Books. 1972. 45 – 64.
24. Brasseur Lee. Florence Nightingale’s Visual Rhetoric in the Rose Diagrams. Technical Communication Quarterly. 2005, 14: 161–182. DOI:10.1207/s15427625tcq1402_3

25. Brumberger E. Resisting the Lure of Technology-Driven Design: Pedagogical Approaches to Visual Communication. *Journal of Technical Writing and Communication*, 2010. 40 (4); p. 459–471. DOI:10.2190/TW.40.4.f
26. Brumberger E. Visual literacy and the digital native: an examination of the millennial learner. *Journal of Visual Literacy*, 30, 2011. p. 19–46. doi:10.1080/23796529.2011.11674683
27. Danesi M. Visual Rhetoric and Semiotic. *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. 2017. URL: doi:10.1093/acrefore/9780190228613.013.43 .
28. Emanuel R., Baker K., Challons-Lipton S. Images every American should know: developing the ‘cultural image literacy assessment-USA’. *Journal of Visual Literacy*, 35, 2016. 215–236. doi:10.1080/1051144X.2016.1278089
29. Hocks M. E. Understanding visual rhetoric in digital writing environments. *College Composition and Communication*. 2003. 54. p. 629–656.
30. Kedra J., Žakevičiūtė R. Visual literacy practices in higher education: what, why and how? *Journal of Visual Literacy* 38 (1–2). 2019. <https://doi.org/10.1080/1051144X.2019.1580438>
31. Lanham R. A. *The Electronic Word: Democracy, Technology, and the Arts*. Chicago: U of Chicago P, 1993 URL: <https://www.sas.upenn.edu/~traister/lanham.html>
32. Murray M. D. Leaping Language and Cultural Barriers with Visual Legal Rhetoric. 2015. 49 *U.S.F.L. Rev.* 61–93. URL https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2496736
33. Ott B. L, Dickinson G. Visual Rhetoric and/as Critical Pedagogy. *The SAGE Handbook of Rhetorical Studies*. SAGE Publications, 2009, p. 391–406. DOI: <https://dx.doi.org/10.4135/9781412982795>

34. Peggy A. Visual Discourse Analysis. *New Methods of Literacy Research*. 2013. RoutledgePages 14 eBook
URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Visual_Discourse_Analysis.pdf
35. Pellegrini Mason T. The Ethics and Effectiveness of Rhetorical Strategies Employed by Environmental Groups and the Palm Oil Crisis. 2016. *Global Honors Theses*. 41. URL: https://digitalcommons.tacoma.uw.edu/gh_theses/41
36. Portewig Tiffany Craft. Making Sense of the Visual in Technical Communication: A Visual Literacy Approach to Pedagogy. *Journal of Technical Writing and Communication*, 2004. 34 (1&2): 31– 42. DOI:10.2190/FGJ6-UETB-9CA6-5PC3
37. Taylor M., Marrone M., Tayar M., Mueller B. Digital storytelling and visual metaphor in lectures: a study of student engagement. *Accounting Education*. 2018. 27(6). 552–569. URL: <https://doi.org/10.1080/09639284.2017.1361848>
38. Tomlinson K. J. Visual Rhetoric: A Case for Visual Literacy in the Classroom, *Channels: Where Disciplines Meet*: 2016. Vol. 1: No. 1, Article 9. DOI: 10.15385/jch.2016.1.1.9
39. Wysocki A. F. Impossibly Distinct: On Form/Content and Word/Image in Two Pieces of Computer-Based Interactive Multimedia. *Computers and Composition*. 2001. 18. 209–34.
40. Yenawine P. Theory into practice: The Visual Thinking Strategies. Paper presented at the conference, “Aesthetic and Art Education: A Transdisciplinary Approach,” sponsored by the Caluste Gulbenkian Foundation, Lisbon, Portugal. 1999.

We use Present Simple

- **for habits**
I have cornflakes for breakfast.
- **for things that are always/generally true**
They speak English at home.

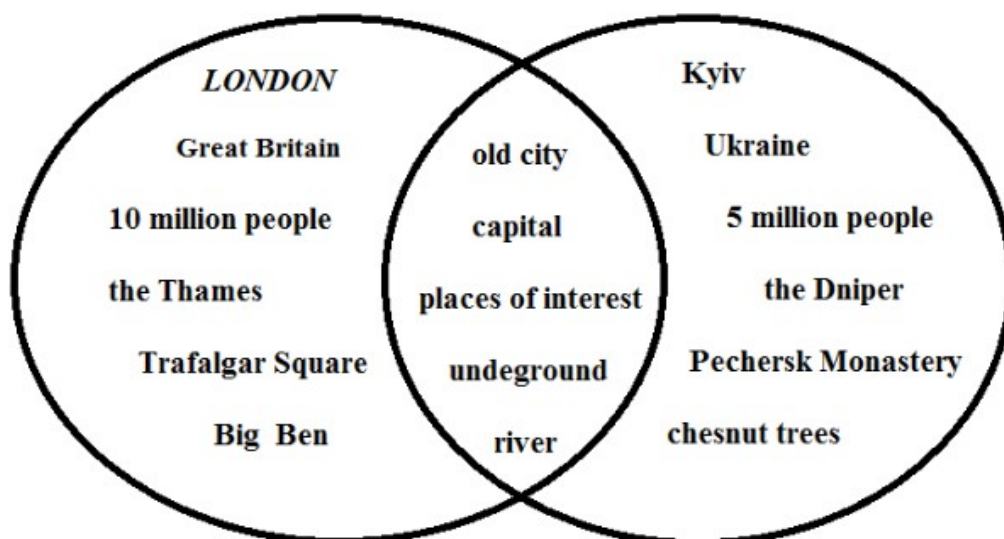
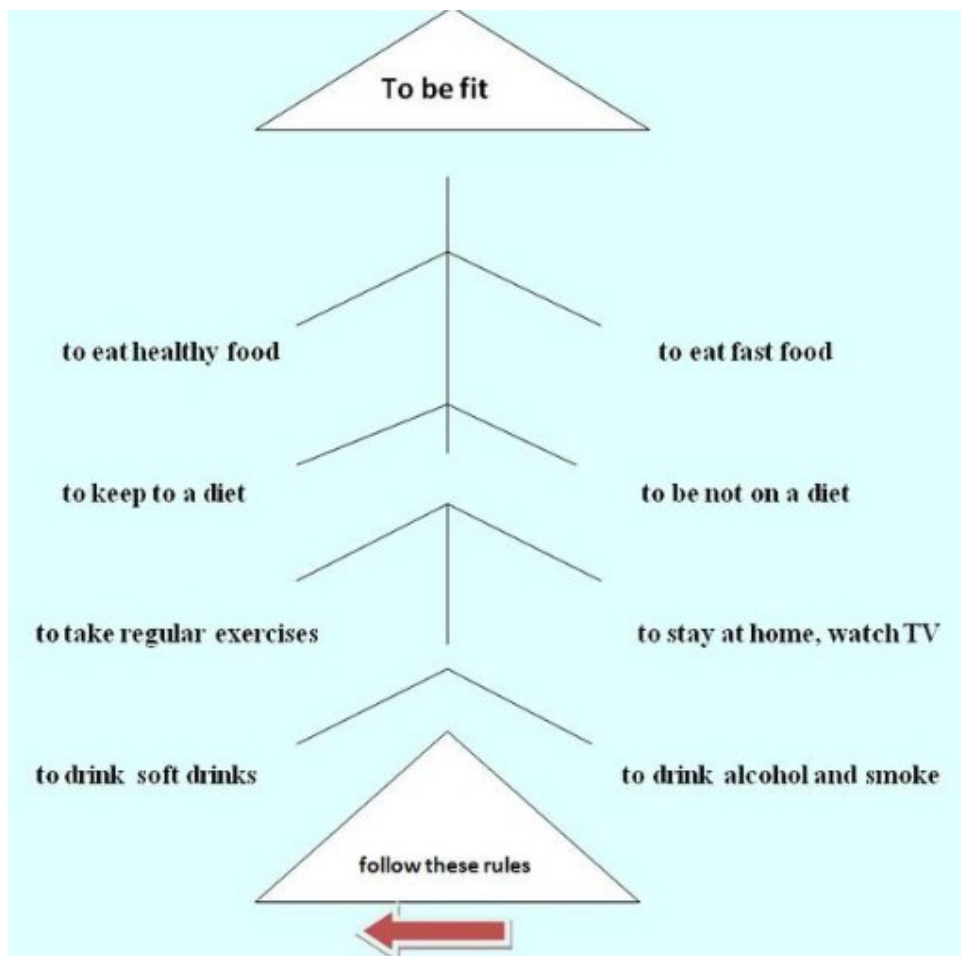

PRESENT CONTINUOUS

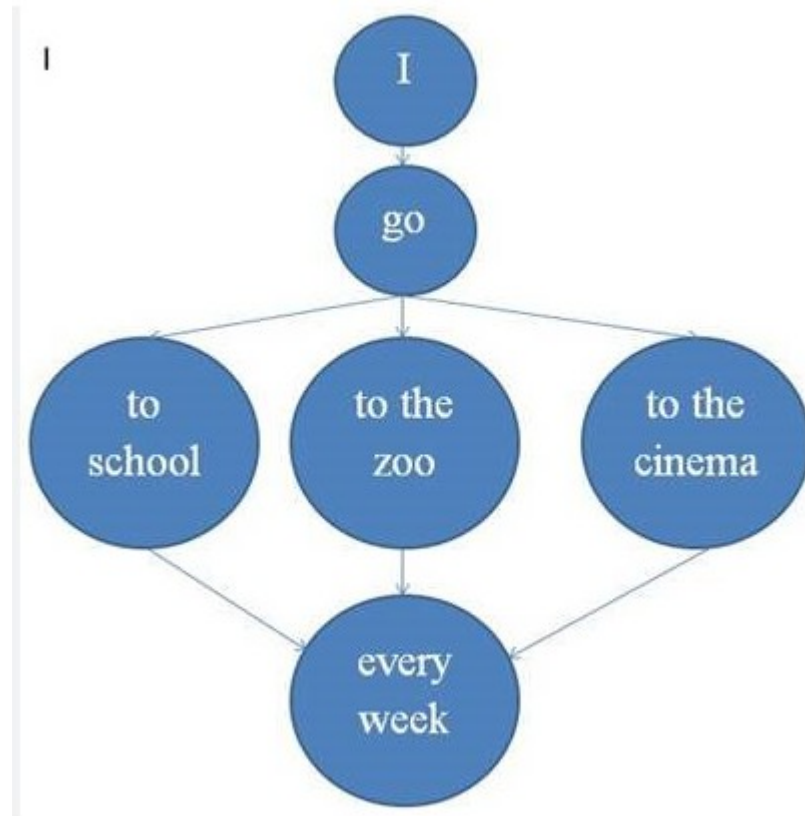

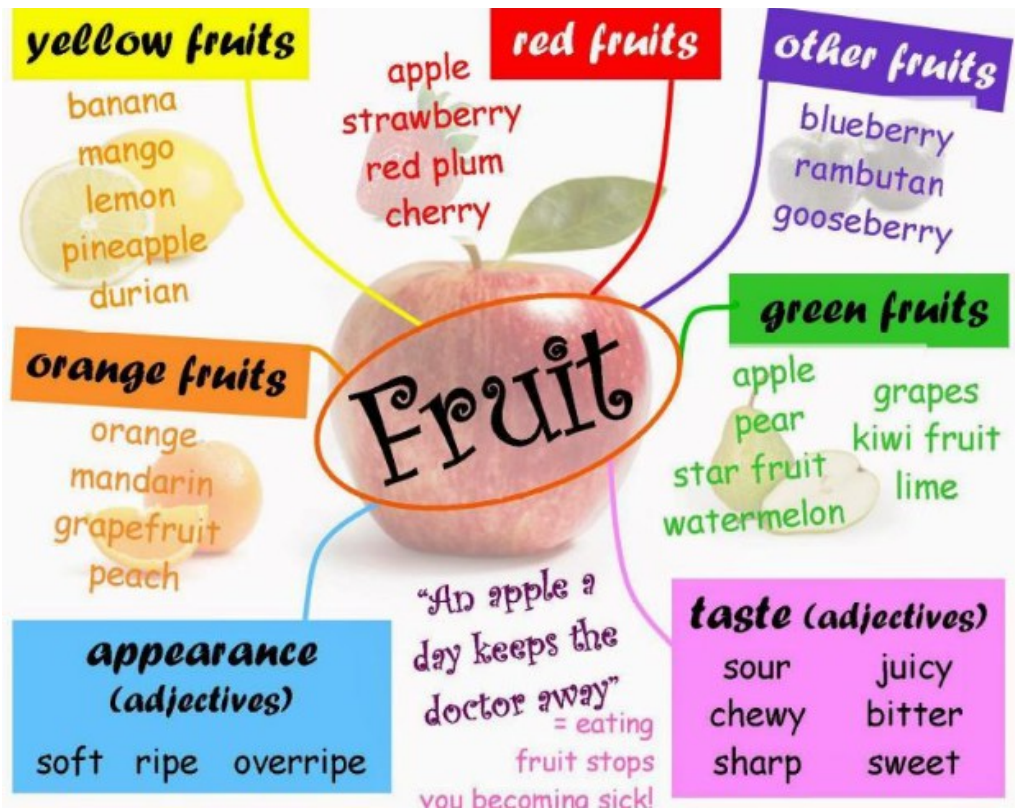
PRESENT SIMPLE

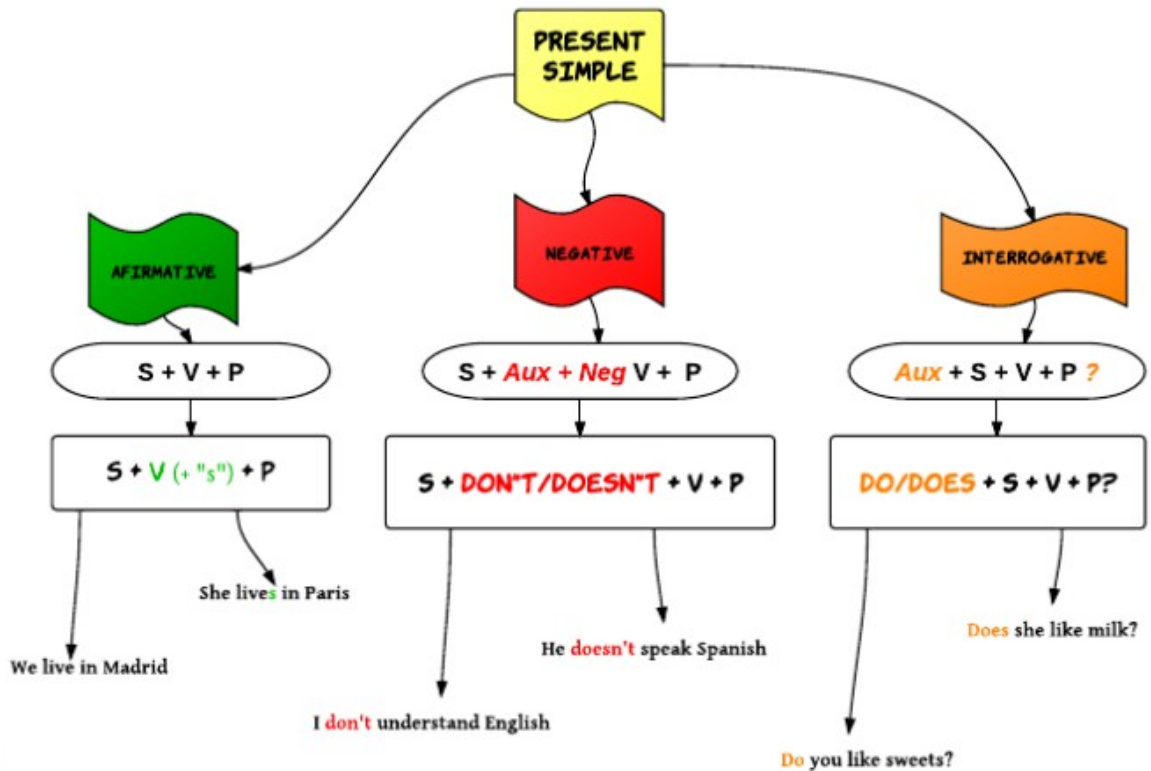

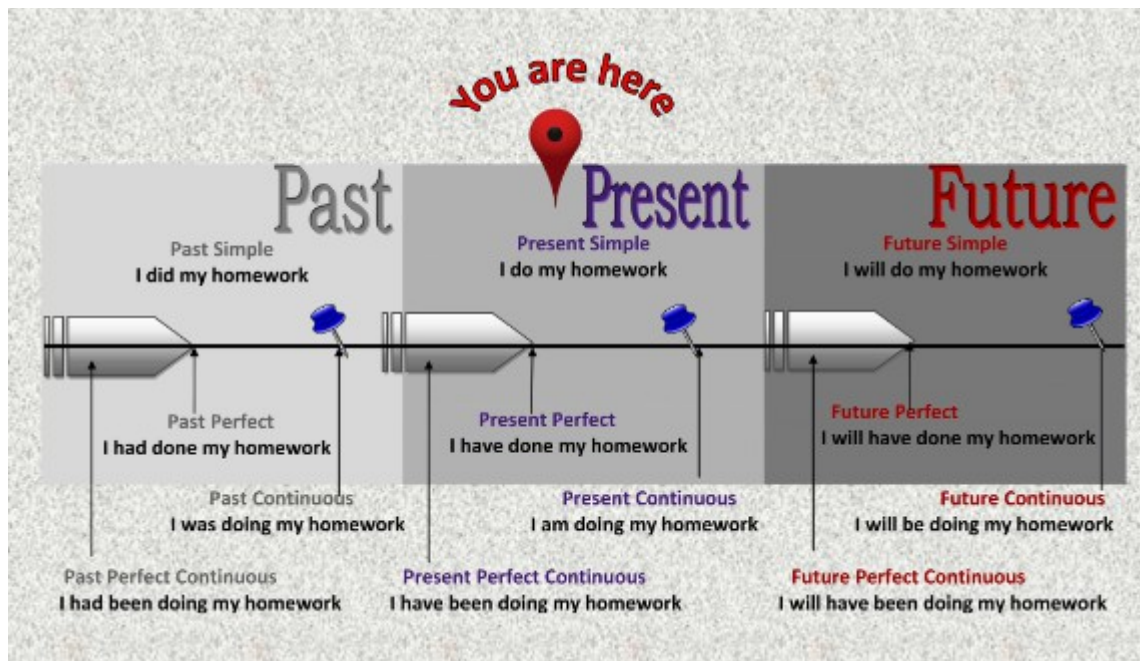

Додаток 3

Додаток Й

Seasons: Autumn Happy, colourful Go, pick, rain My favourite season Apples	Holidays: Thanksgiving Happy, funny Get together, pray, thank Celebrate it in autumn Harvest time	Food: A pie Nourishing, delicious Buy, eat, be full It is in the lunch box. food
Professions A teacher. Clever, kind Teach, explain, check Give knowledge. Friend	House: bedroom. Cosy and warm. Do, listen, play My favourite room Rest	Buildings Museum Big, beautiful. Visit, walk, see. Everybody must go there Treasure house

Додаток К

The Present Continuous Tense

What are they doing?

Додаток Л

POZDROVKO GURUKU

Christmas

Look at the pictures. Write the words.

8 7

2

Word bank
bells
Christmas tree
milk
present
reindeer
Santa Claus
sleigh
star
stocking

1 9

4 5 6

3

Додаток П

